

RADULY ZSUZSA

A közlekedési bűncselekmények mediációja

Magyarországon 1990 óta évente kevesebb mint harmincezer közlekedési bűncselekményt regisztráltak. Kivétel az 1992-es év, amikor a közlekedési bűncselekmények száma kiugróan magas, 33 130 volt. Azóta a növekvő élet-színvonal és a motorizáció fejlődése ellenére a közlekedési bűnözés mértéke évről évre csökken, az évente elkövetett közlekedési bűncselekmények száma 1996 és 2006 között húsz- és huszonegyezer között mozgott, míg a legutóbbi években tizenhárom-tizennégyezerre esett vissza.¹

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a 2007-ben jogerősen elítéltek közül minden ötödiket közlekedési bűncselekmény elkövetése miatt ítélték el. Különösen nagy azoknak az aránya, akiket ittas járművezetés miatt vontak felelősségre, ezt követi a közúti baleset okozása mint második leggyakoribb közlekedési bűncselekmény.² Országosan százezer lakosra számítva 209 személyt ítélték el közlekedési bűncselekmény miatt 2007-ben. E bűncselekményeket a férfiak jóval gyakrabban követték el, mint a nők. Ugyanabban az évben 5879 ember vált közlekedési bűncselekmény sértettjévé.³

A közlekedési konfliktusokban az elkövető és az áldozat viszonya véletlenszerű, és az elkövetők – akik legtöbbször az átlagpolgárhoz hasonlítanak – egy pillanatnyi figyelmetlenség, meggondolatlanság miatt sodorják veszélybe a maguk és mások életét és testi épségét.

A balesetiok-kutatás ma már jelentős múltra tekint vissza, az Egyesült Államokban már az első világháború utáni években tanulmányozták a munkahelyi balesetek okait a baleset-megelőzés érdekében.⁴ A kriminológiai kutatások nyomán ismerjük a közlekedési balesetek tipikus körülményeit és a közlekedésibűn-elkövetők profilját is.

A közlekedésiszabály-sértésekért és a közlekedési balesetek okozásáért felelősségre voltak körében a felsőfokú iskolai végzettségük alulreprezen-

¹ A regisztrált bűncselekmények és elkövetők (1990–).

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb002.html.

² Szalaiiné Homola Andrea (szerk.): Az ismertté vált bűncselekmények és elkövetők Magyarországon.

Központi Statisztikai Hivatal, Miskolc, 2008, 15. o.

³ Uo. 29. o.

⁴ Irk Ferenc: Közlekedés-biztonság és bűnözéskontroll. KJK, Budapest, 2003, 48. o.

táltak, míg az alacsonyabb végzettségűek egyre inkább felülreprezentáltak. *Irk Ferenc* ezt azzal magyarázza, hogy a magasabban kvalifikáltak képesek a közlekedés kívánalmainak leginkább megfelelő magatartást tanúsítani, álláspontja szerint az eltérés nem magyarázható önmagában azzal, hogy a tanultabb emberek jobban tudják érvényesíteni az érdekeiket, mint mások.⁵ A balesetozók csoportjának további jellemző vonása, hogy a generációs mobilitás miatt más településen élnek, mint ahol felnőttek, így kevésbé jól ismerik azt a környezetet, amelyben nap mint nap közlekednek. Az iskolai sikertelenség, az, hogy valaki bizonyítványszerzés nélkül fejezett be egy iskolát, szintén a balesetokozás valószínűségét növelő faktor.⁶ A balesetokozók közül sokan nem szereztek szakmát, vagy a szakmájuktól eltérő foglalkozást üznek. Minél elégedettebb a munkájával, minél stabilabb az élethelyzete, a volán mögött ülő személy annál biztonságosabban vezet. Hasonló módon befolyásolja a közlekedési magatartást a jó családi légkör, a pozitív munkahelyi hangulat és a szabadidő aktív pihenéssel töltése.⁷ A balesetozók körében magasabb arányban szerepelnek a büntetett előéletűek és a szabálysértés miatt elmarasztaltak. Az ittas gépjárművezetők és a szándékos közlekedési bűncselekményeket elkövetők között pedig jelentős arányban vannak olyanok, akik korábban erőszakos bűncselekményt követtek el.⁸

Abban, hogy valaki egy közlekedési konfliktus részesévé váljon, a szociológiai tényezőknek van elsődleges szerepük. *Irk Ferenc* szerint az egyén társadalmi közege az, amely alapvetően determinálja az egyén közlekedésibűn-elkövetővé válását. A szociológiai feltételek mellett lényeges szerepe van a közlekedési szituációnak és a közlekedésben részt vevő partnerek viselkedésének is.⁹

Mivel a közlekedési baleset „csak véletlenszerű bizonyítéka” annak, hogy az ember nem képes megfelelni a környezet kihívásainak, a közlekedési büntetőjog eszközeivel nem kényszeríthető ki a hibátlan közlekedési magatartás. Sem a konkrét cselekmény megvalósítójának, sem a társadalom többi tagjának visszatartása érdekében nem lehet cél „a tökéletes modell” követése. A szerző szerint a közlekedési konfliktusok kezelése annyiban fejlődött az elmúlt évtizedekben, hogy megelőzésük számos módját alkalmazzák, és a következmények kezelésének is több alternatívája ismert.¹⁰

⁵ Uo. 62–63. o.

⁶ Uo. 69. o.

⁷ Uo. 70. o.

⁸ Uo. 71. o.

⁹ Uo. 75. o.

¹⁰ *Irk Ferenc: Közlekedésbiztonság és generális prevenció.* In: *Irk Ferenc* (szerk.): *Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok 34.* Országos Kriminológiai és Kriminológiai Intézet, Budapest, 1997, 204. o.

Irk a bűncselekményt rövid időn belül követő büntetést tartja hatékony eszköznek a preventív célok megvalósítására¹¹, míg a közlekedési büntetőjog reformját elsősorban jogdogmatikai úton látja szükségesnek.¹² *Viski László*val egyetértve a közlekedési konfliktusok újfajta kategorizálását sürgeti, elsősorban a generális prevenció érdekében. Felfogása szerint a társadalom nevelése egzakt módon meghatározott szabályok útján valósítható meg, a durva szabályszegések esetén előre láthatóvá kell tenni a lehetséges következményeket a társadalom tagjai számára. A diverziós eljárások és a sérelem jóvátétele a szerző szerint is hatékony eszköz a speciális prevenció érdekében, ezeket kiegészíthetik a szituációs bűnmegelőzési eszközök.¹³ Ha az elkövető feltűnően gondatlanul vezetett, és ez ismételten fordult elő, a diverzió nem alkalmazható.¹⁴

Gönczöl Katalin szerint a Magyarországon 2007-ben bevezetett mediáció a hagyományos büntetőeljárást új szemponttal egészítette ki.¹⁵ A helyreállító igazságszolgáltatás filozófiáján alapuló eljárásban a konfliktusban érintett felek egy szakember közreműködésével szembesülhetnek a konfliktushoz vezető okokkal és a következményekkel, majd az elkövető a sértettet kiengesztelve nyugvópontra helyezheti a konfliktust, helyreállítva az áldozatnak és a közösségnek okozott sérelmet. A közvetítői eljárás egyszerre szolgál általános és speciális megelőzési funkciót. A büntetőpolitikai reform nyomán a mediáció a közlekedési, a személy és a vagyoni elleni bűncselekményekben is elrendelhető.

A kutatás módszertana

A kutatásom célja a 2007. január 1. és a 2010. december 31. között a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében elrendelt közvetítői eljárások kriminológiai szempontú vizsgálata volt. A közvetítői eljárásokat az alapul szolgáló büntető ügyiratok és a közvetítői eljárás során keletkezett iratok vizsgálatával, azaz tartalomlelemzés útján tanulmányoztam.¹⁶ E vizsgálatban az elemzési egy-

11 Uo. 206. o.

12 Uo. 203. o.

13 Uo. 216. o.

14 Uo.

15 Gönczöl Katalin: A helyreállító igazságszolgáltatás filozófiája. Büntetőjogi Kodifikáció, 2007/2., 3–7. o.

16 Kovács András, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei főügyész Ig.431/2010/1.; Gyulai Gábor, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság elnöke 2010.El.VI.140/3.; Sándorfi György, az Igazságügyi Hivatal főigazgatója Ig.14.E/85-2/2010. szám alatt engedélyezte számomra kutatási tevékenység végzését.

ség és a megfigyelési egység egybeesett, azok a mediációval érintett egyes terheltek voltak. Egyes kérdéseknél azok jellegéből adódóan az elemzési egység a bűncselekmény volt. A mintavételhez használt alapsokaság a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében működő ügyészségek és bíróságok által elrendelt közvetítói eljárásban szereplő terheltek és a bűncselekmények.¹⁷

A kutatás során a mintavételt részben a valószínűségi szisztematikus mintavétel jellemezte, azaz minden ügy terheltségére és minden bűncselekményre igaz volt az a megállapítás, hogy ugyanolyan valószínűséggel kerülhettek be a vizsgált ügyek közé. A mintavételt ez jellemezte a Nyíregyházi Városi Ügyészség által lefolytatott mediációs ügyek vizsgálata során, ahol az érintett terheltek feléről készítettem kérdőívet. A kiválasztás alapját az Igazságügyi Szolgálat (korábban Igazságügyi Hivatal) által átadott ügyfelliista adta (mintavételi keret), ezen éves bontásban, az ügyek hivatalhoz érkezésének időbeli sorrendjében szerepeltek a mediációs ügyekben érintett terheltek. Itt minden második terheltet, illetve az ügyét vizsgáltam (szisztematikus mintavétel).

Másrészt a megyeszékhelyen kívüli ügyészségeken lefolytatott mediációról végzett kutatásom teljes mértékben reprezentatív, mivel itt valamennyi ügyet tanulmányoztam, és ugyanez érvényes a bíróságok által elrendelt mediációra is.

A kérdőíves vizsgálat során a kérdőív alapján kódoltam és osztályoztam a megfigyelési egységeket. A kérdőíves vizsgálat folyamán alapvetően a közlések manifeszt, kimondott tartalmát vizsgáltam. Egyes kérdések megválaszolásánál a latens tartalmat is figyelembe vettem a kódoláskor. A kódolás eredménye numerikus volt.

A mediációra utalt közlekedési bűncselekmények

A mediáció a vizsgálat tárgyául szolgáló időszakban a közlekedési bűncselekmények esetében is elrendelhető volt. Az 1978. évi IV. törvény az következő közlekedési bűncselekmények esetében tette lehetővé a mediációt: a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény (Btk. 184. §); a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése (Btk. 185. §); a közúti veszélyeztetés (Btk. 186. §); a közúti baleset okozása (Btk. 187. §); a járművezetés ittas vagy bódult állapotban (Btk. 188. §); a járművezetés tiltott átengedése (Btk. 189. §);

¹⁷ Earl Babbie: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest, 2008, 744. o.

és a cserbenhagyás (Btk. 190. §).¹⁸ A Btk. a személy elleni bűncselekmények között szabályozta a segítségnyújtás elmulasztásának törvényi tényállását (Btk. 172. §), azonban kriminológiai szempontból ez a bűncselekmény jellegénél fogva a közlekedési bűnözés része. Emiatt jelen elemzés a segítségnyújtás elmulasztása miatt induló büntetőügyekben elrendelt mediációt a közlekedési ügyekben alkalmazott mediáció keretében vizsgálta.

A mediációra utalható közlekedési bűncselekményekre is érvényes volt a Btk. 36. § (3) bekezdésében írt szabály, amely szerint a mediáció nem rendelhető el, ha a bűncselekmény halált okozott, és ha a megvalósult bűncselekmény felső (maximális) büntetési tétele súlyosabb, mint ötévi szabadságvesztés. Ezért a mediációt nem lehetett elrendelni – egyebek között – a halált okozó közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt induló büntetőügyekben, mert ezek a bűncselekmények a sértett halálához vezettek, bár a bűncselekmény felső büntetési tétele – ötévi szabadságvesztés – még lehetővé tette volna a közvetítői eljárásra utalást [Btk. 187. § (1) bek.; (2) bekezdés b) pont].

A táblázat a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatalhoz mediáció lefolytatása céljából megküldött közlekedési büntetőügyek bűncselekményenkénti megoszlását foglalja össze.

A legnagyobb arányban a közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt induló büntetőügyekben rendelték el a mediációt, de 2008-tól közvetítői

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatalhoz érkezett és mediációra utalt közlekedési ügyek¹⁹

	2007	2008	2009	2010
közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény	–	1	1	2
közúti baleset gondatlan okozása	8	8	27	33
közúti veszélyeztetés	–	1	3	3
cserbenhagyás	–	1	–	–
segítségnyújtás elmulasztása	–	–	1	1
összesen	8	11	32	39

¹⁸ A kutatásban vizsgált büntetőügyekre a 2013. június 30-ig hatályos büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt kellett alkalmazni.

¹⁹ A közlekedési ügyek esetszámai és megoszlása a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatal által 2011. július 19. napján rendelkezésemre bocsátott adatsorokon alapul. A kutatásban a segítségnyújtás elmulasztása bűncselekményt a közlekedési ügyek közé soroltam, mert a bűncselekmény kriminológiai szempontból e bűncselekménycsoporthoz tartozik, bár a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény e bűncselekményt a személy elleni bűncselekmények között szabályozza. Az igazságügyi hivatal által vezetett lajstromrendszerben egy ügyszámhoz egy bűncselekménytípus rendelhető hozzá, így a közlekedési ügyek lajstrom szerinti besorolása eltérhet a kutatásban megállapított bűncselekmény-kategóriától.

tői eljárást folytattak közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény, közúti veszélyeztetés és cserbenhagyás, 2009-től segítségnyújtás elmulasztása miatt induló büntetőügyekben is.

A közúti baleset gondatlan okozásának vétségét az jellemzi, hogy az elkövető szándékosan szegi meg a közúti közlekedés szabályait, és ezzel okozati összefüggésben egy vagy több személynek nyolc napon túli gyógyulási tartamú sérülést okoz. A terhelt szándéka sosem terjed ki arra, hogy a sértetteknek sérülést okozzon, erre csak a gondatlansága terjed ki, azaz könnyelműen bízik az előre látott következmények elmaradásában, vagy a szabályszegés következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja. A cselekmény előidézheti azt, hogy a sértett nyolc napon túl gyógyuló testi sérülést, maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást szenved el, illetve a bűncselekmény következtében tömegszerencsétlenség következik be. A bűncselekmény alapesetében a sértett nyolc napon túl gyógyuló sérülést szenved, és e bűncselekmény egy évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő. A bűncselekmény súlyosabban minősült, és három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő akkor, ha maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget okozott.

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekményt, a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése bűncselekményt, a közúti veszélyeztetést, az ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetést, a járművezetés tiltott átengedését az jellemzi, hogy az elkövető a biztonságos közlekedést veszélyeztető helyzetet idéz elő. A veszélyhelyzet előidézése, az, hogy az elkövető alkohol, illetve kábítószer hatása alatt vezet, illetve a járművezetését olyan személynek engedi át, aki szeszes italtól befolyásolt állapotban van, vagy egyéb okból alkalmatlan a járművezetésre, már önmagában megvalósítja a bűncselekményt. E bűncselekmények súlyosabban minősültek, ha az elkövető cselekménye nemcsak veszélyhelyzetet idézett elő, hanem legalább nyolc napon túl gyógyuló sérülést okozott, illetve a járművezetés tiltott átengedése esetében legalább maradandó fogyatékoságot okozott. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény, a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése bűncselekmény és a közúti veszélyeztetés három évig, míg az ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetés és a járművezetés tiltott átengedése egy évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.

A cserbenhagyás és a segítségnyújtás elmulasztása esetében az elkövető egy már létrejött veszélyhelyzethez kapcsolódó gondossági, illetve segítségnyújtási kötelezettségét szegi meg. A törvény a segítségnyújtás elmulasztását két, a cserbenhagyást egy évig terjedő szabadságvesztéssel pönalizálta.

A közúti baleset gondatlan okozásának vétsége esetében rendelték el a legtöbbször a mediációt. A mediált közlekedési ügyek közül 2007-ben 100; 2008-ban 72,7; 2009-ben 84,4; 2010-ben 84,6 százalékban e bűncselekmények miatt indult az eljárás.

A mediációt általában olyan bűncselekmények esetében rendelték el, amelyek alapesetnek minősülnek, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők. A bíróság 2008-ban két, 2009-ben egy, majd 2010-ben két olyan ügyet utalt közvetítői eljárásra, amelyben a sértett maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást szenvedett el, vagy tettének következményeként tömegszerencsétlenség következett be, és amelynek büntetési tétele három évig terjedő szabadságvesztés volt. 2008-tól már az ügyészi gyakorlat is alkalmazta a mediációt a súlyosabb következménnyel járó bűncselekmények miatt induló ügyekben, 2010-ben pedig három ilyen esetben rendelték el a mediációt. A segítségnyújtás elmulasztásának a veszélyhelyzetet előidéző által elkövetett büntette esetében – amely szintén súlyosabban minősül – 2009-től alkalmazta a mediációt.

A vizsgált ügyek körében a mediáció alkalmazására leggyakrabban az egyévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetében került sor, míg a háromévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén ritkábban rendelték el a közvetítői eljárást. A törvényi lehetőség ellenére a mediáció alkalmazása nem vált elterjedté az ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetés esetében, és azoknál a bűncselekményeknél sem, amelyeknél a büntetési tétel felső határa ötévi szabadságvesztés. Mind az ügyészi, mind a bírói gyakorlat elsősorban a legenyhébb büntetéssel fenyegetett és kevésbé súlyos eredménnyel járó bűncselekmények esetében alkalmazta ezt a diverziós eszközt.

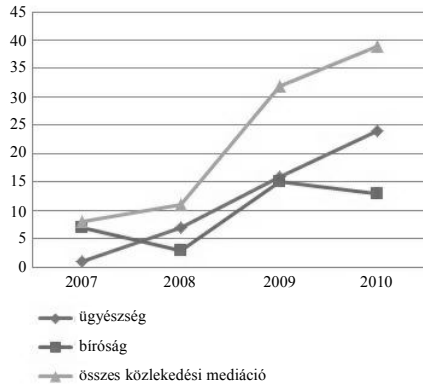
A mediáció elrendelése a közlekedési ügyekben

2007 és 2010 között a megyeszékhelyi ügyészségek és bíróságok kizárólagos illetékességgel jártak el a közlekedési büntetőügyekben.

Az 1. számú ábra azt mutatja be, a mediáció elrendelése hogyan oszlott meg az ügyészség és a bíróság között a közlekedési ügyekben.

Látható, hogy a közvetítői eljárás alkalmazásának gyakorisága összességében évről évre nőtt. A mediáció bevezetésekor a bíróság többször rendelt el közvetítői eljárást, mint az ügyészség. Míg az ügyészség által elrendelt közvetítői eljárások száma az évek folyamán következetesen növekedett, a bíró-

1. számú ábra
 A mediációs ügyek megoszlása az elrendelő szervek és az elrendelés időpontja szerint

ság által elrendelt mediáció száma 2008-ban csökkent, 2009-ben nőtt, majd 2010-ben ismét csökkent az előző évhez képest.

Az ügyészseg által elrendelt mediáció esetében az ügyeket az jellemezte, hogy a rendőrség a kihallgatáskor szinte kivétel nélkül tájékoztatta a gyanúsítottat a közvetítői eljárásról, azonban a sértett 2007 és 2009 között egyáltalán nem kapott felvilágosítást arról, hogy közvetítői eljárást kezdeményezhet. Még 2010-ben is csupán a sértettek 14,3 százaléka kapott erről szóló tájékoztatást. Azonban ezekben az ügyekben a közvetítői eljárásra mégis sor került. A vizsgált ügyekben a nyomozás befejezése után az ügyész meghallgatta a gyanúsítottat és a sértettet, 2007 és 2010 között ugyanis az eljárási törvény kötelezővé tette az ügyész számára a gyanúsított és a sértett meghallgatását a közvetítői eljárás feltételeinek, a terhelt teljesítési készségének és képességének, a hozzájárulás önkéntességének vizsgálata céljából.²⁰ Ennélfogva ezekben az esetekben az ügyész tájékoztatta az elkövetőt és a sértettet a mediációról. A gyanúsított mellett védő ritkán vett részt az eljárásban, és a védő ritkán (2009-ben egy ügyben) tájékoztatta védencét a mediáció alkalmazásának lehetőségéről.

A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben a rendőrség a nyomozás során többnyire szintén tájékoztatta a gyanúsítottat arról, hogy közvetítői

²⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 224. § (4) bekezdés.

eljárást kezdeményezhet, bár a mediáció bevezetésének évében ez csupán a bíróság által mediációra utalt ügyek felére volt igaz. A többi esetben (2007-ben az ügyek felénél, 2008-ban és 2009-ben az ügyek harmadában, 2010-ben az ügyek 16,67 százalékában) a gyanúsított a védőtől kapott felvilágosítást. 2008-ban és 2010-ben egy-egy esetre volt jellemző, hogy a gyanúsított már a konfliktus előtt hallott a mediáció jogintézményéről. Azokban az esetekben, amelyekben védő nem vett részt az eljárásban, megfigyelhető, hogy a bíróság a tárgyaláson tájékoztatta a feleket a közvetítői eljárás alkalmazásának lehetőségéről (2007-ben az ügyek felénél, 2008-ban az ügyek harmadában, 2009-ben az ügyek huszonegy százalékában és 2010-ben az ügyek negyedében). A rendelkezésre álló iratok szerint az ügyészség ezekben az ügyekben nem tartott olyan meghallgatást a feleknek, amelyen a közvetítői eljárás feltételeit vizsgálta volna, 2010-ben azonban két ügyben tájékoztatta az elkövetőt a mediációról. 2007-ben a sértett tájékoztatására a nyomozás során elvétele került sor, azonban a bírósági tárgyaláson nyújtott felvilágosítás pótolta ezt. 2008 és 2010 között a rendőrség már többnyire a sértettet is tájékoztatta a mediációról. A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben nagy jelentősége volt annak, hogy a felek a védőtől, illetve a bíróságtól megkapták a mediációról szóló tájékoztatást.

Az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt közlekedési bűncselekmények esetében a mediáció többnyire a gyanúsított és a sértett közös kezdeményezésére indult, és ennek a közös kezdeményezésnek az ügyészi meghallgatás adott keretet. A sértettnek az eljárás korábbi fázisában nem volt tudomása arról, hogy a jogsértés következményeinek megválasztásában aktív szerepe lehet, az ügyészi meghallgatáson szerzett információk birtokában azonban már – a gyanúsítottal együtt – kérte a mediáció alkalmazását. Ritkábban fordult elő az, hogy kizárólag az elkövető kezdeményezte a mediáció elrendelését, és a sértett ehhez csupán hozzájárult. Az ügyész esetről esetre mérlegelte azt, hogy mely ügyekben tart meghallgatást a közvetítői eljárás feltételeinek vizsgálata érdekében. Kevésbé volt jellemző, hogy az ügyész hivatalból – a felek hozzájárulásának beszerzése után – olyan esetekben rendelte el a mediációt, amelyekben nem állt a rendelkezésére információ a gyanúsított és a sértett előzetes megbékéléséről. A gyanúsított sok esetben már a nyomozás idején kifejezte azt a szándékát, hogy ha mód van rá, akkor jóvátenné a bűncselekménnyel okozott sérelmet. Az ügyészt a közvetítői eljárás feltételeinek vizsgálatát célzó meghallgatás megtartásában befolyásolhatta az, ha az elkövető már a rendőrségen úgy nyilatkozott, hogy a sértettől bocsánatot kért vagy a sértettel már kibékült. A sértett önállóan egyetlen eset-

ben sem kezdeményezett mediációt. 2009-ben két ügyben, 2010-ben egy ügyben a védő kezdeményezte az ügy közvetítói eljárásra utalását.

A bíróság által közvetítói eljárásra utalt ügyekben 2007-ben leggyakrabban az elkövető és a sértett, majd 2008 és 2010 között az elkövető és a védő kezdeményezte az ügy elterelését a bírósági útról. 2009 és 2010 között az ügyek kevesebb mint felében az elkövető a sértettel közösen kezdeményezte a mediációt.

A közvetítói eljárást elrendelő bírói döntésekkel az ügyészség több esetben nem értett egyet, azokkal szemben fellebbezést jelentett be. Az ügyészség több esetben azt a bírói mérlegelést támadta, amelyben a bíró az ügy körülményeit akként értékelte, hogy a bűncselekmény jellegére és a terhelt személyére tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető.

Egy közúti baleset gondatlan okozása miatt induló eljárásban a bíróság közvetítói eljárásra utalta az ügyet. A közvetítói eljárás elrendelése ellen az ügyész jelentett be fellebbezést, ebben arra hivatkozott, hogy a terhelttel szemben a bírósági eljárás lefolytatása azért nem mellőzhető, mert vele szemben a járművezetéstől eltiltást alkalmazni kell. A megyei bíróság azonban helybenhagyta a mediációt elrendelő bírói döntést, és azt állapította meg, hogy a közvetítés mérlegelést igénylő törvényi feltételei fennálltak a konkrét ügyben. A mediáció során a sértett elfogadta a terhelt bocsánatkérését, és a terhelt kilencvenötezer forint fájdalomdíjat fizetett a sértettnek²¹.

Szintén közúti baleset gondatlan okozása miatt indult az az eljárás, amelyben az ügyész azért fellebbezett a közvetítói eljárásra utalás ellen, mert az ügyészség az ügyet egyszer már közvetítói eljárásra utalta, és az nem vezetett eredményre. Ebben az esetben a megyei bíróság az ügyészi fellebbezésnek helyt adott. Döntésében a megyei bíróság a Legfelsőbb Bíróság 3/2007. számú kollégiumi véleményére hivatkozott, és az ott kifejtett jogértelmezést követve adott helyt az ügyészi indítványnak. Végül a bíróság az elkövetőt hetvenötezer forint pénzbüntetésre ítélte²².

A közlekedési ügyekben a gyanúsított általában már a nyomozás során tudomást szerzett a mediáció kérelmezésének lehetőségéről, míg a sértett ezen eljárási szakaszban kevésbé gyakran kapta meg a szükséges felvilágosítást. A rendőrség a legutóbbi években a sértettet egyre gyakrabban tájékoztatta. Fon-

²¹ Nyíregyházi Városi Bíróság B.1984/2006.; Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 3.Bkf.162/2007.
²² Nyíregyházi Városi Bíróság B.1357/2009.; Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 3.Bkf.611/2009.

tos megjegyezni, hogy ha a jegyzőkönyvek tartalmazták is a mediációról szóló tájékoztatást, a kutatás módszertani korlátai miatt akkor sem tudhatjuk pontosan, hogy a felvilágosítás ténylegesen mire terjedt ki. A sértettek tájékoztatásának gyakran teljes elmaradása jelzi, hogy a mediáció mint jogintézmény áldozatvédelmi célja a joggyakorlat számára nem volt egyértelmű. A közvetítői eljárás sok esetben inkább a terheltet megillető eljárási lehetőségként, mintsem az áldozatok érdekeinek érvényesítését célzó diverziós formaként jelent meg a joggyakorlatban.

A vizsgált ügyekre kevésbé volt jellemző, hogy az eljárás nyomozati szakaszában védő vett részt az eljárásban, azonban a védő részvétele – főként a bíróság előtti eljárásban – támogatóan hatott a mediáció kezdeményezésére.

A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben az ügyész előzetesen nem tartott meghallgatást a közvetítői eljárás feltételeinek vizsgálata érdekében. Az ügyészség a mediációról sem az elkövetőknek, sem a sértetteknek nem nyújtott tájékoztatást 2007 és 2009 között, 2010-ben is csupán két esetben adott felvilágosítást. A törvényi szabályozás kizárólag az ügyész számára teszi lehetővé azt, hogy hivatalból közvetítői eljárásra utalja az ügyet, ha ehhez a felek hozzájárulnak. Ez minden esetben a mediáció feltételeinek vizsgálatát és mérlegelést igényel az ügyész részéről. Az ügyész a bíróság mediációt elrendelő döntéseit több esetben fellebbezéssel támadta, külön figyelmet érdemel, hogy a fellebbezés tárgya több esetben a bírói mérlegelés volt. A vádhatóság az eljárások során arra törekedett, hogy saját mérlegelési szempontjai érvényesüljenek a felek igényeivel és a bíróság mérlegelésével szemben. A felek szándéka, miszerint a konfliktusukat mediációval kívánják rendezni, bizonyos esetekben azért nem érvényesülhetett, mert az ügyészség szerint a büntetés kiszabása nem volt mellőzhető.

A bíróság a vizsgált közlekedési ügyeket – amelyekben az ügyész az elterelés helyett vádat emelt – a mediációra alkalmasnak találta. Ezen ügyekben főként a védői kezdeményezésnek és az eljáró bíró által nyújtott tájékoztatásnak volt döntő szerepe az ügy közvetítői eljárásra utalásában. A sértettek sok esetben kizárólag a bíró tájékoztatta a mediációról. Bár a törvényi szabályozás kizárólag az ügyész számára teszi lehetővé azt, hogy hivatalból közvetítői eljárásra utalja az ügyet (a felek hozzájárulása után), a gyakorlatban azonban ezekben az esetekben a bíróság vállalt aktív szerepet az elterelésben. A Be. szabályai alapján a bíróság a közvetítői eljárásról köteles tájékoztatni a feleket, de hivatalból nem utalhatja mediációra az ügyet. Legalább a felek valamelyikének vagy a védőnek kifejezetten kérelmeznie kell a közvetítői eljárást, a kérelmet a tárgyaláson jelen lévő felek esetén a bíró jegyzőkönyvbe

foglalja. A bírói aktivitás azonban a közlekedési ügyek elterelésében nem volt következetes, mert a bíróság által mediációra utalt ügyek száma a korábbi évekhez képest 2008-ban és 2010-ben is csökkent. A bírói aktivitását az alkotmányvédelmi szempontok érvényesítésében befolyásolhatta az is, hogy az elterelésről hozott döntéseket az ügyész több esetben megfellebbezte.

A mediációban érintett terheltek jellemzői

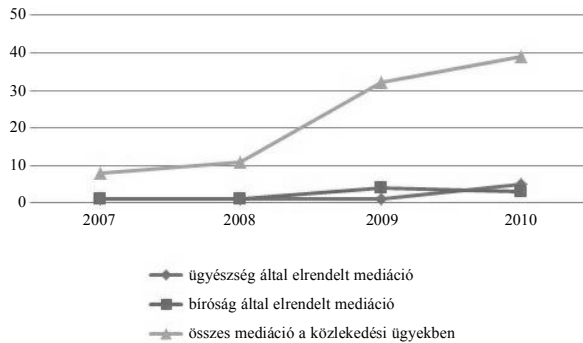
Az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt közlekedési bűncselekmények elkövetői többnyire olyan huszonnégy évesnél idősebb férfiak voltak, akik érettségit és szakmát szereztek, azonban elvértve előfordult évente egy-két felsőfokú végzettségű elkövető is. Az elkövetők között 2008-ban három, 2010-ben tizenegy nő volt. 2009-ben egy közlekedési bűncselekmény elkövetője egy tizenhat éves fiatalos elkövető volt, míg valamennyi vizsgált évben előfordultak tizenhét és huszonnégy év közötti elkövetők (évente egy-két ügyben), 2009-ben és 2010-ben huszonnégy és huszonnégy év közötti elkövetők is részt vettek mediációban. Elenyészően, 2009-ben és 2010-ben pedig egyáltalán nem találunk olyan elkövetőket, akiknek a legmagasabb iskolai végzettségük nyolc általános iskolai osztály vagy ennél kevesebb.

Hasonló sajátosságok jellemzik a bíróság által közvetítői eljárásra utalt közlekedési ügyek terhelteit. Az elkövetők többnyire szintén huszonnégy évesnél idősebb férfiak, évente egy-két ügyben találunk tizenhét és huszonnégy év közötti, huszonnégy és huszonnégy év közötti és nő elkövetőket. A vizsgált időszakban évente egy-egy esetben jellemezte az elkövetőt, hogy a legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola nyolc osztálya. Ennél jellemzőbb, hogy felsőfokú végzettségűek, illetve hogy felsőfokú tanulmányokat folytatnak. Az elkövetők többsége azonban – hasonlóan az ügyészi szakban elrendelt mediáció terhelteikhez – olyan személy volt, akinek érettségije, illetve szakmája volt.

A 2. számú ábra a munka és jövedelem nélküli elkövetők ügyeiben elrendelt mediáció megoszlását mutatja be az elrendelő szervek szerint az összes közlekedési ügyben elrendelt mediációhoz képest.

Az ügyészség által mediációra utalt bűncselekmények elkövetőinek többnyire rendszeres jövedelmük, nyugdíjuk volt (2009-ben a legtípikusabb a hatvan ezer forint alatti és a hatvan- és hetven ezer forint közötti, míg 2010-ben a hetven- és százezer forint közötti és a százezer forint feletti havi jövedelemmel bíró elkövetői csoport). Összességében a rendszeres jövedelmet húzóak je-

2. számú ábra
A munka nélküli elkövetők részvétele a közlekedési ügyek mediációjában (fő)

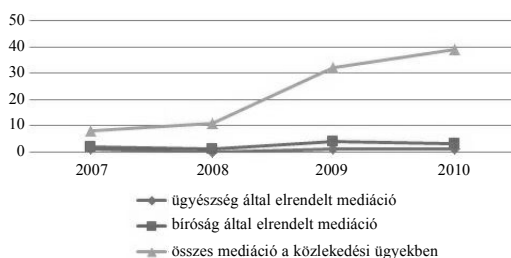
lentősen gyakrabban vették részt az ügyészség által elrendelt mediációban, mint a munka és jövedelem nélküli és szociális ellátásban nem részesülő elkövetők, de 2010-ben ezen elkövetők száma nőtt. A mediációban részt vevő elkövetőket tehát kedvező vagyoni viszonyok jellemezték. 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben az érintett terhelteknek általában gépjárművük és lakóingatlanuk volt, míg vagyontalan elkövetők kivételesen vettek részt a mediációban.

A bíróság által elrendelt közvetítői eljárások elkövetőinek jövedelmi-vagyoni viszonyait hasonló sajátosságok jellemzik. A terheltek többsége rendszeresen kapott munkabért, 2007-ben többnyire a százezer forint feletti, 2009-ben leggyakrabban a hatvan- és hetvenezer forint közötti jövedelmű, 2010-ben a hetven- és százezer forint közötti vagy a százezer forint feletti havi jövedelemmel bíró elkövetők fordultak elő. Az érintett elkövetői csoporton belül már 2007-től találunk munka és jövedelem nélkülieket, akiknek a száma 2009-ben és 2010-ben nőtt. Az elkövetői csoportban az ügyészség által elrendelt mediációban érintett terheltekhez képest nagyobb a vagyontalan elkövetők aránya (3. számú ábra).

Az előbbi adatok alapján megállapítható, hogy a közlekedési ügyekben a mediációt általában a rendszeres jövedelemmel, munkabérrel bíró elkövetők ügyeiben rendelték el, míg a munka nélküli, szociális ellátásban részesülő elkövetők és azok, akiknek nem volt jövedelmük, jóval kisebb arányban vettek részt mediációban. Az elkövetők vagyoni helyzete és a mediációban való részvételük között ugyanez az összefüggés állapítható meg. Minél kedvezőt-

3. számú ábra

A vagyontalan elkövetők ügyeiben elrendelt mediáció az elrendelő szervek szerinti megosztásban az összes közlekedési mediációhoz képest (fő)

lenebb az elkövető vagyoni helyzete, annál kisebb a valószínűsége annak, hogy akár az ügyészség, akár a bíróság közvetítói eljárásra utalja az ügyet. A bírói gyakorlat azonban az ügyészi gyakorlathoz képest nagyobb arányban utalta közvetítói eljárásra a vagyontalan elkövetők ügyeit. Különösen igaz ez a megállapítás a 2009-es év ügyeire.

A közvetítói eljárásban érintett sértettek jellemzői

A konfliktusokban érintett sértettekről a terheltekhez képest kevesebb információ állt rendelkezésre az ügyiratokban. Csupán a mediációban részt vevő sértettek nemével, életkorával kapcsolatos kérdéseinkre kaphattunk választ, valamint arra, hogy ügyvéd képviselte-e a sértettet a büntetőeljárásban.

A nemek szerinti megoszlást tekintve a sértettek között 2007-ben és 2008-ban a nők voltak többségben, majd 2009-ben és 2010-ben már a férfiak. A sértettek többnyire huszonnégy évesnél idősebbek voltak, kivételesen fordult elő a sértettek között tizennégy év alatti, tizennyolc és huszonkét és huszonkét és huszonnégy év közötti személy. A sértettek érdekében általában nem járt el ügyvéd, 2008-ban azonban az ügyek több mint harmadát jellemezte az, hogy a sértett jogi képviseletet vett igénybe.

A bíróság által közvetítói eljárásra utalt ügyekben 2007-ben fele-fele arányban oszlottak meg a sértettek nemek szerint, majd 2008-ban és 2009-ben a sértettek többsége férfi, 2010-ben a sértettek többsége nő volt. A sértettek általában huszonnégy évesnél idősebb felnőttek voltak, 2007-ben egy sér-

tett fiatalok és három sértett gyermekkorú volt. 2009-ben a sértettek sorában tizenhét és huszonkét és huszonkét és huszonnégy év közöttiek is előfordultak. A bíróság által mediációra utalt közlekedési ügyek kevesebb mint felében a sértett ügyvéd képviselte valamennyi vizsgált évben.

Az előbbiekből megállapítható, hogy a bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyeket nagyobb arányban jellemezte az, hogy a sértett jogi képviselőt hatalmazott meg a képviseletére, mint az ügyész által mediációra utalt ügyeket. A sértett jogi képviselete hozzájárult ahhoz, hogy az áldozatok a mediációról megfelelő információhoz jussanak, és a jogi képviselőnek szerepe lehetett az ügyek közvetítői eljárásra utalásának kezdeményezésében is az eljárás bírósági szakaszában.

A konfliktusok jellemzői

A közvetítői eljárásban rendezett konfliktusokban többnyire egy sértett és egy elkövető volt érintett. Az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt ügyek közül 2009-ben találunk egy olyan ügyet, amelyben a mediációban két elkövető vett részt, míg a bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyek között szintén – 2009-ben – két olyan esettel találkozunk, amelyben nem egy, hanem két elkövető volt érintett. Önmagában az, hogy egy bűncselekményt többen követtek el, nem jelenti azt, hogy valamennyi elkövető részt vett a mediációban. Előfordultak olyan esetek, amikor a többek által elkövetett közlekedési bűncselekménynek csak az egyik elkövetője vett részt a mediációban.

Egy közúti baleset gondatlan okozása miatt indult ügyben csupán az egyik vádlott vett részt a mediációban, míg a másik vádlott nem járult hozzá a közvetítői eljáráshoz. A bíróság az utóbbi elkövetővel szemben egy év, végrehajtásában két év próbaidőre felfüggesztett fogházbüntetést szabott ki, és két évre eltiltotta a közúti járművezetéstől, míg a másik elkövetővel szemben az eredményes mediáció alapján megszüntették az eljárást²³.

Az ügyészség által mediációra terelt ügyek közül 2008-ban két ügyben fordult elő, hogy a cselekménynek több sértettje volt. A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyek közül 2007-ben két, 2009-ben egy, 2010-ben két ügyben fordult elő, hogy a sértettek száma kettő vagy három volt. Hasonlóan a töb-

²³ Nyíregyházi Városi Bíróság B.259/2009.

bek által elkövetett cselekményekhez előfordulhat az is, hogy nem vesz részt a mediációban a bűncselekmény valamennyi sértettje. A mediáció céljainak megvalósulását azonban az szolgálná, ha a közvetítői eljárásokban, a konfliktusfeloldásban minden érintett részt venne. A konfliktus „feldarabolása” esetén a helyreállító igazságszolgáltatás filozófiája csak részben valósulhat meg.

A mediációs üléseken a feleken kívüli egyéb személyek részvétele általában nem volt jellemző. A gyermek- vagy fiatalkorú sértettek törvényes képviselői és a fiatalkorú elkövető törvényes képviselője vett részt egy-egy esetben a megbeszélésen.

A mediációval érintett konfliktusok túlnyomórészt szituatív módon alakultak ki, és mind az ügyészi, mind a bírói gyakorlatban elterelt ügyek esetében kivételesen fordult elő, hogy az elkövető és a sértett haragos viszonyban állt egymással (ez 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben csupán egy-egy ügyet jellemezett). A konfliktusok további jellemzője, hogy azok „kihűlt” konfliktusok voltak, de 2009-ben és 2010-ben a mediátor strukturális konfliktusokban is közvetített.

A közúti veszélyeztetés miatt induló eljárásban a felek közötti konfliktus egy közös hölgyismerőshöz kapcsolódott, aki a mediációs ülésen nem vett részt. A konfliktus további érdekessége, hogy a bíróság a közúti veszélyeztetés miatt induló eljárást egyesítette egy másik ügygel, amelyben a jelen ügy terheltje volt a sértett, míg a jelen ügy sértettje a terhelt. Bár a felek közötti konfliktust erősen átszőtték a közös hölgyismerőshöz fűződő érzelmek, és a felek a két büntetőügyben „fordított szerepben” tűntek fel, a mediáció keretében megkötött megállapodás tartalmát ez nem befolyásolta. A terhelt harmincöt ezer forint fájdalomdíj megfizetésére tett ígéretet, amit elsősorban a biztosító közreműködésével kívánt megtéríteni²⁴.

Az ügyészség által elterelt ügyekben az elkövetők és a sértettek konfliktust megelőző kapcsolatára általában az volt jellemző, hogy a konfliktusban érintett felek korábban nem ismerték egymást. 2008-ban az ügyek felében, 2009-ben az ügyek több mint kétharmadában és 2009-ben az ügyek közel nyolcvan százalékában az elkövető és a sértett a konfliktus előtt egyszer sem találkozott egymással. A 2007-ben lefolytatott egyetlen mediációs eljárásban a konfliktusban érintett felek egymás távoli rokonai voltak és ugyanazon a településen éltek, 2008-ban az ügyek harmadában testvérek és távoli rokonok voltak. 2009-ben és 2010-ben egyetlen elkövetőt és sértettet sem fűzött egy-

²⁴ Nyíregyházi Városi Bíróság B.712/2010.

máshoz rokoni kapcsolat. 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben az ügyek kis hányadában munkatársak, ismerősök voltak a konfliktusban érintettek. 2007-ben, 2008-ban és 2009-ben egyetlen olyan eset sem fordult elő, amelyben a konfliktusban érintett felek egymás szomszédjai vagy barátai voltak. 2010-ben azonban a szomszédi viszony és a baráti kapcsolat kis arányban jellemző volt. 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben nem volt számottevő az eltérés aszerint, hogy az elkövetők és a sértettek ugyanazon a településen vagy más-más településen éltek.

A bíróság által elterelt ügyek többségében a sértett és az elkövető korábban szintén nem ismerte egymást. A fennmaradó ügyeket közel azonos arányban jellemezte az, hogy az elkövetőt és a sértettet rokoni kapcsolat, baráti vagy ismerősi viszony fűzte egymáshoz. A felek a 2007-ben és a 2008-ban mediált ügyek közel felében azonos településen éltek, 2009-ben és 2010-ben többnyire ugyanazon a településen éltek.

A Nyíregyházi Városi Bíróságon eljárás folyt közúti baleset gondatlan okozása miatt. A balesetet okozó elkövetőt és a sértettet rokoni kapcsolat fűzte egymáshoz, ugyanis az elkövető a sértett gyermeke volt. A sértett a balesetben nyolc napon túl gyógyuló sérülést szenvedett, míg a terhelt a baleset következtében mozgássérültté vált. A cselekmény elkövetési ideje (2005. június 4.) és az eljárás megszüntetése között hosszú idő telt el, erre ugyanis az eredményes mediáció nyomán 2009 szeptemberében került sor. A közvetítői eljárást ebben az esetben védői indítványra a bíróság rendelte el.²⁵

A rendelkezésre álló iratokból megállapítható, hogy a konfliktusok az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt ügyekben részben már a mediációs ülés előtt rendeződtek. 2009-ben és 2010-ben már növekedett azon esetek száma, amelyeknél a közlekedési bűncselekménnyel kiváltott konfliktus a mediáció keretében került nyugvópontra. A mediáció alkalmazása a mediációs ülés előtt már részben rendeződött konfliktusok esetében is célszerű volt, mert ez tette lehetővé a konfliktus okainak részletes feltárását, és a konfliktusok végleges lezárását a szakember közreműködésével. A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben a konfliktusok többsége elsősorban a mediáció keretében rendeződött, a mediáció tárta fel a konfliktus okait, és kevesebb volt azon esetek száma, amikor a közvetítői eljárásra utalt konfliktusok már a mediációs megbeszélés előtt nyugvópontra kerültek.

²⁵ Nyíregyházi Városi Bíróság B.259/2009.

A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben a mediáció nagyobb arányban töltötte be a konfliktusrendező funkcióját, mint az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt ügyekben.

A megállapodások jellemzői

A felek a közvetítői eljárásban a legtöbb esetben megállapodást kötöttek egymással az ügyész eltereléséről hozott döntése után. 2008-ban az ügyek hatodában, 2009-ben az ügyek ötödében, 2010-ben az ügyek nyolcadában nem jött létre megállapodás a felek között. Ezekben az ügyekben a mediáció azért nem vezetett eredményre, mert a felek nem tudtak mindkét fél számára megnyugtató módon megállapodni a jóvátételről. 2009-ben egy ügyben a sértett visszavonta a mediációhoz nyújtott hozzájárulását, emiatt a közvetítői eljárást nem lehetett eredményesen lezárni.

A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben a megállapodások arányát nagyobb változatosság jellemezte. 2007-ben a közvetítői eljárásra utalt ügyekben a megállapodást minden esetben sikerült megkötni, míg 2008-ban az elrendelt kevés mediáció egyikében sem született megállapodás. 2009-ben az ügyek harmadában, 2010-ben pedig az ügyek hatodában nem jött létre megállapodás a felek között. 2008-ban a megállapodások megkötésére többnyire amiatt nem került sor, mert a sértett nem ment el a mediációs megbeszélésre, így a közvetítői eljáráshoz adott hozzájárulását visszavontnak kellett tekinteni. Míg egy másik esetben a sértett visszavonta a közvetítői eljárás lefolytatásához adott hozzájárulását. 2008-ban és 2009-ben egy esetben a közvetítői eljárásra utalásról szóló elsőfokú bírósági határozat hatályon kívül helyezésére került sor. 2009-ben a felek négy esetben nem tudtak megállapodni a mindkét fél számára megfelelő jóvátételről, illetve egy-egy esetben az elkövető, illetve a sértett visszavonta a közvetítői eljáráshoz adott hozzájárulását. 2010-ben a megállapodások megkötésének azonos arányban volt akadálya az, hogy a felek nem tudtak megállapodni egymással és az, hogy a sértett, illetve az elkövető visszavonta a hozzájárulását.

A közvetítői eljárásban az esetek többségében a felek már az első mediációs ülésen megkötötték a megállapodást. 2009-ben és 2010-ben egy-egy ügyben fordult elő, hogy két-három mediációs ülést tartottak az ügyben.

A Nyíregyházi Városi Ügyészségen folyamatban lévő ügyben a közúti balesetet egy fiatalok okozta, míg a cselekmény áldozatai tizennégy éven

aluliaik voltak. Bár a mediátor két ülést tartott az ügyben, megállapodás mégsem született a felek között.²⁶

Az ügyészi szakban elrendelt közvetítői eljárások megállapodásait tekintve megállapítható, kevésbé jellemző az, hogy a konfliktust pusztán bocsánatkéréssel zárták le a felek. A 2007-ben lefolytatott mediációs ügyet és a 2008-ban lefolytatott öt mediációs ügy egyikét jellemezte a jótételi forma. A mediációs megállapodásokat általában a bocsánatkérés mellett nyújtott pénzbeli jóvátétel jellemezte 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben, míg a bocsánatkérés mellett nyújtott pénzbeli és nem pénzbeli jóvátételi forma általában kevésbé volt jellemző, 2009-ben a megkötött megállapodások negyedét jellemezte. A jóvátétel valamennyi esetben a sértett javára szolgált. Egyetlen olyan eset sem fordult elő, amelyben a jóvátétel címzettje a megsértett közösség lett volna, és olyan sem, amelyben a nem pénzbeli jóvátétel formája összefüggött volna az elkövető szakértelmével.

A bíróság által elrendelt mediáció esetében a megkötött megállapodásokat általában nem jellemezte az, hogy a felek a konfliktust bocsánatkéréssel zárták le. Azonban 2009-ben a megállapodások ötödében az elkövető a bocsánatkérésen kívül nem nyújtott más jóvátételt.

Az igazságügyi hivatal közvetítői eljárást folytatott le egy olyan közlekedési baleset miatt induló eljárásban, amiben a bűncselekmény sértette az elkövető édesanyja volt. A bíróság eredményesnek ítélte a mediációt, amelynek keretében az elkövető felelősséget vállalt a cselekményért, és bocsánatot kért a sértettől. Az ügyészség azonban fellebbezést jelentett be az eljárás megszüntetése ellen, mert álláspontja szerint az elkövetőnek a sértettet olyan helyzetbe kellett volna hoznia a mediáció keretében, mintha a baleset be sem következett volna, és ehhez – álláspontja szerint – nem elég a bocsánatkérés. A megyei főügyészség azonban ezt a fellebbezést visszavonta, így az eljárást megszüntették²⁷.

Az eredményes mediációk esetében leginkább a jóvátételnek az a formája terjedt el, amelynek keretében az elkövető bocsánatot kért a sértettől, és emellett pénzbeli jóvátételt is nyújtott.

A maradandó fogyatékoságot okozó közúti baleset miatt induló ügyben a terhelt jóvátételként százezer forint összegben a műtéti kiadásokat, száznegyvenkétezer

²⁶ Nyíregyházi Városi Ügyészség Fk.6419/2009.

²⁷ Nyíregyházi Városi Bíróság B.1548/2007.; Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség Bf.227/2008.

forint összegben a fogorvosi költségeket térítette meg a sértettnek, és harmincezer forint összegű fájdalomdíjat fizetett neki²⁸.

A közlekedési ügyek sajátossága, hogy az elkövetők egyes esetekben a mediációt követően a biztosító közreműködésével térítik meg a cselekménnyel okozott vagyoni károkat, míg a mediáció keretében úgynevezett fájdalomdíj fizetését vállalják. Így a konfliktuslezárás sok esetben nem végleges, hiszen a biztosító döntése még kihatással lehet a felek kapcsolatára, ennél fogva befolyásolhatja az elkövető reintegrációját is.

A terhelt a közúti baleset miatt induló ügyben megkötött megállapodásban elismerte a felelősségét a történetek miatt, és százötvenezer forint fájdalomdíj megfizetését vállalta. Az elkövető ígéretet tett arra, hogy minden, a jövőben felmerülő kárt a biztosító segítségével rendezni fog. A megállapodás rögzítette, hogy a jóvátétel összege nem számít bele a biztosító által fizetendő összegbe.²⁹

A bocsánatkérés mellett nyújtott pénzbeli és nem pénzbeli jóvátétel jellemezte a 2007-ben megkötött megállapodások 14,28, a 2010-ben megkötött megállapodások 20 százalékát. A jóvátétel valamennyi esetben a sértett javát szolgálta. A nem pénzbeli jóvátételi forma az elkövető foglalkozásával, szakértelmével egyik esetben sem volt kapcsolatban.

A Nyíregyházi Városi Bíróságon folyamatban lévő ügyben a terhelt háromszázötvenezer forint pénzbeli jóvátétel nyújtása mellett azt vállalta, hogy a védője segíteni fog a sértettnek a biztosítóval kapcsolatos kárügyintézésben.³⁰

Az ügyész által elrendelt diverzió esetében a megállapodás teljesítési határidejét tekintve megállapíthatjuk, hogy az elkövetők általában már a mediációs ülésen teljesítették a megállapodásokat mind a négy vizsgált évben. 2009-ben és 2010-ben már előfordult néhány ügyben, hogy az elkövetők egy és négy hónap között tettek eleget a vállalt kötelezettségüknek.³¹ A megállapodásokat valamennyi ügyben betartották. Az ügyészség a közvetítői eljárás-

²⁸ Nyíregyházi Városi Bíróság B.1484/2009.

²⁹ Nyíregyházi Városi Bíróság B.1121/2010.

³⁰ Nyíregyházi Városi Bíróság B.1203/2010.

³¹ A megállapodás teljesítésének határideje 2009-ben egy esetben egy hónap, egy esetben három hónap volt, míg 2010-ben két esetben egy, egy esetben három, egy esetben négy hónapos teljesítési határidőt vállalt.

sok eredményességét általában nem bírálta felül, azonban 2007-ben és 2008-ban egy-egy esetben a mediátor javaslata és az eredményes mediáció ellenére nem került sor az eljárás megszüntetésére, mert az ügyész felülbírálta a mediáció eredményességét.

A közúti baleset gondatlan okozása miatt induló eljárásban a munka nélküli és vagyontalan elkövető egyik rokonának okozott testi sérülést a balesettel. A sértett a mediáció során anyagi jellegű jóvátételre nem tartott igényt. A mediátor a sértett jelzése alapján az eljárás megszüntetését javasolta az ügyésznek, a vádhatóság azonban a mediációt eredménytelennek, sikertelennek minősítette. Határozatának indokolásában kifejtette, hogy a megállapodás nem tartalmazott a sértett vonatkozásában jóvátételt igénylő eredményt. E határozattal szemben a védő és az elkövető panaszt jelentett be. A panaszt elbíráló megyei főügyészség azt állapította meg, hogy a mediáció eredményességének felülbírlata törvényes volt. A határozat indokolása szerint a gyanúsított az ügyész által elrendelt meghallgatáson ötvenezer forint jóvátétel megfizetését vállalta, illetve a sértett ezt kérte tőle, de a közvetítői eljárásban ennek megfizetésére nem került sor. A megyei főügyészség ezért a panaszt elutasította.³²

Azokban az ügyekben, amelyekben a mediáció nem volt eredményes, a bíróság 2009-ben egy esetben próbára bocsátást és pártfogó felügyelet intézkedést alkalmazott, míg a többi esetben 2007-ben, 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben pénzbüntetést szabott ki, 2010-ben a pénzbüntetés mellett járművezetéstől eltiltást is kiszabott.

A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben a megállapodások teljesítési határideje nagyobb megoszlást mutat, mint az ügyészség által elrendelt közvetítői eljárások esetében. Kevésbé volt gyakori, hogy az elkövető már a mediációs ülésen teljesítette a megállapodásban foglaltakat. A megállapodások azonnali teljesítése 2007-ben 42,9, 2009-ben 50, és 2010-ben 60 százalékban volt jellemző. A többi esetben az elkövetők egy és hat hónap között tették jóvá a sérelmet. Az évek során a teljesítési határidő tartama egyre inkább kitolódott, és 2010-ben a felek már öt hónapos és hat hónapnál hosszabb teljesítési határidővel is megkötötték a megállapodást. Az elkövető a megállapodást teljesítette, 2010-ben egy esetben az elkövető nem tudta teljesíteni a megállapodásban foglalt kötelezettségét.

³² Nyíregyházi Városi Ügyészség K.5234/2007.; Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség Nf.3732/2007.

A maradandó fogyatékoságot előidéző közúti baleset okozása miatt induló ügyben a sértett fenntartotta a biztosítóval szembeni kárigényét, emellett ötszázezer forint fájdalomdíj megfizetését kérte a terhelttől. A terhelt részletfizetéssel vállalta a megállapodás szerinti fájdalomdíj megfizetését, azonban egyetlen részletet sem teljesített.³³

A bíróság a közvetítői eljárás eredményességét egyik esetben sem bírálta felül. Azokban az esetekben, amelyben a közvetítői eljárás azért nem volt eredményes, mert nem került sor megállapodás megkötésére, vagy azt nem teljesítették, a bíróság az elkövetővel szemben pénzbüntetést szabott ki, és 2008-ban két, 2009-ben egy elkövetőt eltiltott a közúti járművezetéstől.

Az elkövetők előélete és a mediáció hatása a reintegrációjukra

A mediációban részt vevő elkövetők előéletét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a terheltek többsége büntetlen előéletű volt. Az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt ügyekben csak 2009-ben fordult elő egyetlen bűnismétlő terhelt. A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben már nagyobb gyakorisággal fordultak elő a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők.³⁴

A mediáció folyamán többnyire feltárták a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokat, és a mediáció elősegítette az elkövető reintegrációját. A mediációval érintett közlekedési bűncselekmények miatt induló büntetőügyekben egyetlen esetben sem került sor a sértettnek okozott kár megtérülését garantáló zár alá vételre. A mediáció keretében azonban lehetőség nyílt arra, hogy az elkövető jóvátegye az okozott sérelmet. Az elkövető reintegrációját az eredményes mediáció minden esetben elősegítette. Azokban az esetekben, amelyekben a mediáció nem volt eredményes, gyakran került sor pénzbüntetés kiszabására, amely elvonhatta a vagyoni károk megtérítéséhez szükséges fedezetet, s így akadályozhatta az elkövető reintegrációját. Az eredményes közvetítői eljárás esetén az elkövető az eljárás megszüntetése után részt vehetett a közúti közlekedésben, míg az eredménytelen mediációs eljárások után a jogalkalmazó több esetben úgy ítélte meg, hogy a közlekedés biztonsága érdekében szükséges alkalmazni az elkövetővel szemben a járművezetéstől eltiltást.

³³ Nyíregyházi Városi Bíróság B.169/2010.

³⁴ 2007-ben és 2008-ban egy-egy, 2009-ben és 2010-ben két-két esetben.

Összegzés

A közvetítői eljárás gyakorlatát vizsgáló kutatásom az új jogintézmény bevezetése utáni négy év gyakorlatát ölelte fel. Bár jelen tanulmány kizárólag a közlekedési bűntetőügyek mediációját elemezte, és a vizsgálat kevés ügyre terjedt ki, a tanulmányban ismertetett esetszámokból és a bemutatott jogalkalmazói döntések indokolásából egyértelművé vált, hogy a resztoratív igazságszolgáltatás paradigmáján alapuló mediáció szűk keretek között kapott létjogosultságot a joggyakorlatban.

Ha a közlekedési mediáció tipikus elkövetőjét összevetjük a közlekedési konfliktusok tipikus terheltjével, azt látjuk, hogy a két személyi kör nem teljesen fedi egymást. A kriminológiai kutatások szerint az alacsonyabb iskolai végzettségűek felülreprezentáltak a közlekedési bűnözésben, míg a kutatás megállapítása szerint a mediációt többnyire szakmával bírók és érettségizettek ügyeiben rendelték el. Ha az elkövetőnek nincs rendszeres jövedelme és vagyona, akkor nagyon kevés az esélye arra, hogy az ügye mediációra kerül. A kriminológiai vizsgálatok azt mutatják, hogy a közlekedési balesetek okozói büntetett előéletűek, a kutatás adatai szerint azonban a mediációt többnyire büntetlen elkövetők ügyeiben rendelték el. Mindez arra utal, hogy a jogalkalmazók a mediációt csak kivételesen, az elkövetői oldalon fennálló kedvező személyi feltételek esetén rendelték el. Hozzá kell tenni, hogy a mediációt még a közlekedési bűncselekmények esetében is csupán a legenyhébben, az egyévi szabadságvesztéssel büntetendő esetekben rendelték el. Noha a közlekedési bűncselekmények között az ittas járművezetés a leggyakoribb, az ügyészi joggyakorlat ezt következetesen kizárta a mediációból. A bírói gyakorlat még kevés ügyben vizsgálta felül az ügyészi mérlegelési szempontokat, azonban egyértelműen tágabb elkövetői körben és többféle bűncselekménynél adott lehetőséget a felek konfliktusfeloldására. A mediációs ügyek számának folyamatos növekedése pedig mindenképpen bizakodásra ad okot.³⁵

³⁵ 2011-ben már 5980, 2012-ben pedig 6410 ügyet utaltak közvetítői eljárásra. Áttekintés az Igazságügyi Hivatal egyes szakterületeinek feladat-ellátásáról. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat Pártfogó Felügyelői Igazgatóság. <http://kih.gov.hu/mediacio>